

آذربایجان عاشیق داستانلاری

معصوم ایله دیل افروز

طاهر ایله زهره

نوروز ایله قنداب

واله ایله زرنکار

توبلایان:

سخاوت عزتی (عندلیب اهری)

نشر اتر

سرشناسه	عزتی، سخاوت: ۱۳۴۵-
عنوان و نام پدیدآور	آذربایجان عاشیق داستانلاری: معصوم ایله دیل افروز، طاهر ایله زهره، نوروز ایله قنداب، واله ایله زرنکار/ سخاوت عزتی (عندلیب اهری).
مشخصات نشر	تبریز: اختر، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۲۲۴ ص.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۵۱۷-۶۲۱-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیا	
موضوع	عاشیق لار — سرگذشتنامه
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۴/ع۴آ۴/۹/ML۳۴۴
رده‌بندی دیوئی	۷۸۹/۰۹۲
شماره کتابشناسی ملی	۴۰۲۳۵۱۲

نشر اختر

آذربایجان عاشیق داستانلاری

(معصوم ایله دیل افروز، طاهر ایله زهره، نوروز ایله قنداب، واله ایله زرنکار)

توپلایان: سخاوت عزتی (عندلیب اهری)

ناشر: نشر اختر

چاپ اول ۱۳۹۴ ● ۲۲۴ صفحه رقعی ● ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۷-۶۲۱-۹

مرکز فروش: تبریز- اول خیابان طالقانی، روبروی مصلی، نشر اختر

تلفن: ۰۴۱-۳۵۵۵۵۳۹۳

قیمت: ۱۴۵۰۰ تومان

فهرست

۱۱	معصوم ایله دیل افروز
۵۱	طاهر ایله زهره
۱۳۵	نوروز ایله قنداب
۱۷۹	واله ایله زرنگار

باشلانیش

آغیز ادبیاتی و یا شفاهی ائل ادبیاتی یاخود فولکلور هر ملتین نسیلدن نسیله، سینهدن سینهیه کؤچورولن تاریخی و مادی - معنوی قازانجی دیر. بو گون آغیز ادبیاتی هر ملتین هویتی و کیملیغی دئمک دیر. بیر ملت تانیماق ایستهین هر شئی دن اۇنجه او ملتین آغیز ادبیاتی نی بیلملی دیر نییه کی بوتون عادت، عنعنه، شنلیک، نیسکیل، حتی طبابت، عشق، نفرت، آهریلیک، دوزلوک. .. نه وار بو ادبیاتدا اؤزنو گؤستریر. آغیز ادبیاتی نین یاشی انسان یاشی ایله بیر یاشدا دئمک اولار او گون کی آدم آتا اؤز اوغلونون جنازه سینه آغی ددی بو ادبیات اؤز یاشینی باشلادی. او گون کی آدم اوغلو طبیعتده گوللرین رنگینی بیر - بیریندن سئجدی ائل ادبیاتی نین کؤکونو یاراتدی. آغیز ادبیاتینا بیر حده قدر بوتون ملت لر شریک دیرلر. آنجاق دیل لرین، دینلرین، جغرافیا عامللرینین، ملت لرین تاریخی یاشایشی، دؤیوش لری، ظفرلری، مغلوبیتلری بو ادبیاتین چئشیدلی خلق لرده چئشیدلی یارانماسینا سبب اولدو.

آذربایجان آغیز ادبیاتی دنیانین ان زنگین ادبیات نوع لاریندان بیریدیر. چوخ ژانریلی آذربایجان شفاهی ائل ادبیاتینین گنجیش یایلمیش قوللاریندان بیر دایستان ژانری دیر. داستانلار ائل ادبیاتینین ان ماراقلی و رنگارنگ موضوعلارلا دولو بیر قولودور. کئچمیش آتا - بابالاریمیزین دونیا گؤروشلری، فلسفی، دینی و اخلاقی باخیشلاری، دویغو و دوشونجه لری، منلیکلری، عایله مناسبتلری و تام شکیلده یاشام طرزیلری اؤز عکسینی و ایزینی داستانلاردا بوراخمیشدیر وداها دوغروسو داستانلار ملت لرین شفاهی تاریخی دیر تورک داستانلاری ایکی یئره بؤلونور:

۱ - اسلام دان قاباق یارانان داستانلار

۲ - اسلام دان سونرا یارانان داستانلار

البته هر ملتین داستانی یوخدور. بیر ملتین داستانلاری اولایلمه سی اوچون اونون اسکی کئچمیشی و بو کئچمیشینده اونودولماز طبیعت حادثه لری، بؤیوک ساواشلار،

کؤچلر، ظفرلر و مغلوبیتلر و نهایت نسلدن نسله کئچه بیلن و اونودولمویان حادثه‌لر گرک دیر.

داستانلار سیینه سی قوپوزلو(سازلی) ائل اوزانلاری (عاشیق‌لاری) طرفیندن چوخونلوقلا توی ییغینجاقلاریندا سؤیلنن ادبی نمونه لردیر. داستان سؤیلنیشی داستانین حجمینه گؤره ایکی، اوچ و بعضن داها چوخ گنجهلر وقت آپارارمیش.

آذربایجان داستانلاری ایران تورک عاشیق محیطلرینده زمانیندا توپلانمادیغیندان ایتیپ باتماق اوزره دیر. ۱۳۵۰ اینجی ایللردن باشلیباراق اوستاد عاشیق‌لار طرفیندن داستانلاریمیزین بیر مقداری سس ناوارلارینا یازیلیدی نه یازیق کی بو سس یازیلارینین دا چوخ ارادان گنتمک اوزره دیر اورنک اولاراق « علی ایله رافی » داستانی کلیرلی عاشیق همت طرفیندن ۵۵ اینجی ایلده دانیشیلیمیش و یازیا آلینمیشدی ییز بوگون او کاستنی تاپا ییلیمیریک.

آذربایجان داستانلاری موضوع باخیمیندان اوچ یشره بؤلونورلر:

۱ - قهرمانلیق داستانلاری،

۲ - سئوگی و محبت داستانلاری،

۳ - عایله و اخلاق داستانلاری،

بو او دئمک دئیل کی اگر بیر داستان قهرمانلیق داستانی دیر اوندا سئوگی و محبت اولماسین ویا بیر محبت داستانیندا اخلاق و عایله سؤزو اونودولسون عکسینه انسان معنوییتی تام شکله داستانلاریمیزدا قورونوب ساخلانیلیر.

داستانلار یارانما باخیمیندان دؤرد یشره بؤلونورلر:

۱ - تاریخی حادثه لردن کؤک آلان داستانلار ،

۲ - کؤکو شخصی حیاتلارا دایانان داستانلار،

۳ - قدیم ناغیل و افسانه لره منسوب اولان داستانلار،

۴ - اوستاد عاشیقین اؤزو طرفدن یارانان داستانلار،

رحمتلیک عاشیق حسین ساراجلی دان بئله بیر روایت وارکی، بیر گون بیر تویدا ساراجلی نین اوستادی مرحوم شاعر نبی‌دن مهدی بین داستانی ایسته نیلیر اودا دئیر بوگون وقت ازدی گلن گنجه اوخورام گلیرلر یاتاق اوتاغینا ساراجلی باخیرکی اوستادی

یاتامیب دئیر آی اوستاد نییه یاتمیرسان، دئیر آبالا مهدی بین دستانینی یازیرام آخی
کیشیه سۆز وئرمیشم بئله لیکله «مهدی بی» داستانی یارانیر.

داستانلاریمیز اوچ بۆلومدن دوزلیر:

۱- باشلانیش ویا اوستاد نامه،

داستان سؤیلین عاشیق سۆزونو اوستاد نامه ایله باشلار بئله کی «کنچن اوستادلارا
رحمت سیزلره جان ساغلیغی» عاشیق بوردا همی کنچمیش اوستادلاری یادا سالیر
همی ده قولاق آسانلارا عبرت لی سۆزلر دئیر اوستاد نامه لر اوچ اولور عاشیق بو افاده لرله
«اوستادلار اوستادنامه نی بیر یوخ ایکی دئیر بیزده دئیک ایکی اولسون دشمن عمرو
پوچ اولسون» بیردن ایکیه وایکی دن اوچه چاتارلار و بعضاً بو اوچلویه طریقت نامه،
شریعت نامه (معرفت نامه) و حقیقت نامه ده دئیرلر

۲- داستانین متنی،

شعریله ساده دانیشیق شریله قورولموش داستان متنی عاشیق طرفیندن ایجرا
اولونور وداستاندا گندن شعر بۆلمه لری شعره و داستانین متنینه اوغون اولان ساز
هاوالاریلا اوخونار آذربایجان داستانلاریندا متنی دؤرد یئره بۆلمک اولار:

ا- قهرمانین دوغولماسی اساساً غیری عادی اولور.

ب- بوت وئریلمه مرحله سی.

ت- قهرمانین اؤز آماجی یولوندا قاباغینا چیخان مانع لر و اونلار قارشى آپاریلان
مبارزه لر.

د- سیناقدان چیخما، مسابقه و غلبه

۳- قورتاریش،

او داستانلاری کی اونلارین سونو اوغورلا باشا چاتیر او داستانلار دوواق قاپما ایله
قورتاریردوواق قاپما بیر نوع شعر دیر کی اونا مخمس ویا بشلیک ده دئیرلر و مخمس
دئیلن ساز هاواسیلا اوخونار، او داستانلار کی سونو اوغورسوز اولور فاجعه ایله باشا چاتیر
اونلار جهاننامه و یا عبرتنامه ایله قورتولور. سیز باخین هیچ یئره اصلی و کرم داستانی
قورتاراندا دوواق قاپما اوخونماز بلکه بوردا جهاننامه و یا عبرتنامه اوخونار. بعضی
داستانلار دا وارکی دینی ماهیته مالک دیرلر بئله داستانلاردا وجود نامه ایله سونا چاتیر.

آذربایجان داستانلارینین متنی نثر و نظم (شعر)دن یارانیر داستانین روایت یئرلری نثر ویا ساده دانیشیق دیلی ایله اساس تفکور و مضمونلارو دییالوقلار شعریه گئدیر. داستانلاردا دئییلن شعرلر چوخونلوقدا قوشما و گرایلی شعر قالیلری دیر بعضاً دیوانی شعر ده دئییلیب دیر.

آذربایجان داستانلاریندا دقتی اؤزونه چکن سؤزلردن بیریده قادین صورتی دیر. داستانلاردا اشتراک ائندن قادینلار چوخ زمانلار سارایلاردا دوغولموش و بؤیوموش شاهزاده، خانزاده قیزلاردیرلار. بئله راحت یئرلرده راحتلیق ایله بؤیوموش قیزلار سئوگی، محبت یولوندا هر جتنیلیغه دؤزور و اؤز حیات یولداشی ایله چین - چینه بوتون قارشیداکي چتنیلیکلره غلبه چالیر سیز باخین معصوم و دل افروزدا دل افروز سئوگی اوغرونا چین درباریندان نمنه کی ایستی، یاشاماق اوچون هله داستان دؤورونده گؤرنه قدر چتین اولار ییلردی گلیر. و اونون ایسته گینه گؤره معصوما یئنی دن جان باغیشلانیر دلی دومرول دا دا عینی دیر اونون حیات یولداشینین وفادارلیغی تانری غضبی نی دییشیر. آذربایجان داستانلاریندا داستان قهرمانین دوغولماسیدا مارقلی دیر اکثر حاللاردا قهرمانلارین ااتالاری سونسوز اولور آنجاق غیبی دن گلن درویشین گتیردیگی آغ و قیریمیزی آلمانین بیر طرفینی اوغلان آتا - آناسی اویری طرفینی قیز آتا - آناسی (اصلی کرم، زهره و ظاهر) یئمک ایله قهرمان دنیا یا گلیر. بعضاً آغساقال و آغ بیرچک مصلحتی ایله نذیر نیاز وئرن و احسان ائندن آدامین اولادی دوغولور. بودا اودئمک دیر کی داستان قهرمانی مایاسینی خیر ایشدن آلیر، حلال تیکه دن دوغولور، داستانلاردا اساس سؤزلردن بیریده قیز و اوغلان تانیشلیغی دیر بو تانیشلیق بیر نئچه جوره دیر:

- ۱ - قهرمان یعنی اوغلان قیزین شکلینی گؤروب عاشق اولور («مهر و ماه» «سیف الملوک» «بهرام و گول اندام» «امیرارسلان رومی»).
- ۲ - قهرمان یعنی اوغلان قیزین سوراغینی ائشیدیب دالینجا گئدیر.
- ۳ - قیز اوغلانا مکتوب یازیر اساساً قهرمانلیق داستانلاری بئله دیر نگار کوراوغویا مکتوب یازیر.
- ۴ - حیوانلارین واسیطه سیله («اصلی و کرم» «شاه اسماعیل و گولعزار»

«کریم و سوسن».

۵ — گنجه یوخودا ارنلر و اولیلار واسیطه سیله (بوتا وئرلمک) ان چوخ یاییلمیش اولان واریانت بودور.

بوتا سؤزو غونچا، گول، بوداق، نیشان، نیشانه، هدف و سایره کیمی معنالاری واردیر. بوتا آلیب، بوتا وئرمک یالنیز محبت داستانلاریندا اؤزونو گؤستریر اسلامدان اؤنجه کی داستانلاردا و یا قهرمانلیق و اخلاق عایله داستانلاریندا یوخدور و بیرده کی صفوی لر چاغیندا یارانان داستانلاردا چوخ گؤرونور بودا شیعه لیکله علاقه سی اولان بیر ایش دیر داستانلاردا آدی چکیلن بوتا بئله دیر کی داستان قهرمانی یوخوسوندا اولیلاردا بییرینی گؤرور و اونون الیندن حقین جامینی آلیب ایچیر و اونون بارماغینین آراسیندان باخیب سئوگیسینی گؤرور و نهایت بوتا وئرن اولیانین دیلیندن بئله بیر سؤز ائشیدیر:

اؤز گؤروب اوز دؤندرس اوزون قارا اولسون. بوردا نوروز و قنداب داستانیندا گئدن بوتا احوالاتینی بیر داها بیرلیگده اوخویاق:

مجلس قورتاریب، هامی داغیلیب گندیب ائله مایوس فکرلی ییخیلیب یاتدی. بیرده گوردو عالمی - واقعه ده بیر نورانی درویش باشی نین اوستونده دوروب دئیر:

- اوغلوم، نییه فکر دریاسینا غرق اولوب، قفلت یوخوسونا جوموبسان؟ آل، بو باده نی نوش ائله، مطلبینه چاتارسان.

نوروز دقتله درویشه باخاندا گوردو کی، هم درویشدن، هم باده دن بیر نور قالخیب، آسمانا بلند اولدو. بو معجزه یه مهتل قالیب دئدی:

- آغا درویش، بیزلرده او باده حرام بویورولوب. بیز شراب ایچمیریک. درویش نوروزون جاواپیندا دئدی:

- بالا، بو باده او باده لردن دؤیول. بو باده یوسفی زلیخایا یئتیرن باده دئدی.

نوروز باده نی درویشدن آلیب نوش ائلدی. او ساعت سینه سی دمیِرچی کوره سی کیمی یانماغا باشلادی. برکن قیشقیردی کی:

- آغا درویش، یاندیم، منه علاج!

درویش بارماغینی اونون گؤزونون قاباغینا توتوب دئدی:

- اوغول، بارماغیمین آراسیندان باخ، گۆر نه گۆرورسن؟

نوروز دئدی:

- اوزاق-اوزاق یوللار گۆرورم.

درویش دئدی:

- داها نه گۆرورسن؟

نوروز دئدی:

- بیر بویوک شهر، شهرده بیر سارای، ایچینده بیر گۆزل قیز گۆرورم.

درویش دئدی:

- اوغولم، همین گۆردویون شهر میصیردی. سارایین ایچینده کی قیز دا میصیر

پادشاهی جلال پادشاهین قیزی قنداب خانیم دی. اونی سنه، سنی ده اونا بوتا وئردیم. اۆز

گۆروب اۆز چنورسن اۆزون قارا اولسون ایندی بیر گئری باخ، گۆر گلن کیمدی؟

نوروز گئری باخندا درویش بوخ اولدو. نوروز او ساعت بیهوش اولوب یئره

بیخیلیدی.

ماراقلی بودور کی بوتا وئرن ارن هر هانسی بیر چیتلیکده بوتا آلان قهرمانین

یاردیمیندا اولور.

بو کتابدا وئریلن داستانلار هر باخیمدان بیر بیرله فرقی لی داستانلاردیر. هر اوچوده

اوزون زمانلاردیر کی، آذربایجان ملتین ماراغینی قازالمیشدیر و منده آرزو ائدیرم کی

بو چاپ بیر داها حرمتلی اوخوجولاریمیزین رغبتی نی قازانا.

سخاوت عزتی